

СПРАВА «УДОВИЧЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF UDOVYCHENKO v. UKRAINE)

(Заява № 46396/14)

Стислий виклад рішення від 23 березня 2023 року

У грудні 2008 року заявниця стала свідком дорожньо-транспортної пригоди (далі – ДТП), під час якої жінка, яка переходила дорогу зазнала тяжких тілесних ушкоджень. Заявниця дала коментар щодо обставин ДТП журналістам, які висвітлювали подію. Пізніше декілька засобів масової інформації оприлюднили матеріали щодо ДТП, зокрема відеозапис коментаря заявниці. Зі слів заявниці журналісти припустили, що до ДТП був причетний М.Б., син колишнього народного депутата. Під час розслідування обставин ДТП працівники міліції встановили, що водієм автомобіля був місцевий підприємець, і порушили щодо нього кримінальну справу, яку згодом було закрито. Заявниця, яку допитували як свідка, надала працівникам міліції такі ж показання, що й у коментарі журналістам, однак у постанові про закриття кримінальної справи ці показання жодним чином не було згадано. У листопаді 2009 року М.Б. та його батько подали цивільний позов проти заявниці, звинувативши її у висловленні неправдивого твердження у коментарі журналістам, з якого випливало, що М.Б. був винен у вчиненні ДТП. Вони стверджували, що таке обвинувачення завдало шкоди їхній честі, гідності та діловій репутації і вимагали його спростування, а також відшкодування матеріальної та моральної шкоди. У квітні 2011 року Рівненський міський суд (далі – суд першої інстанції) ухвалив рішення на користь позивачів і зобов'язав заявницю спростувати оскаржуване твердження, а також сплатити кожному позивачу по 50 000 грн в якості відшкодування моральної шкоди та 3 456,30 грн в якості відшкодування матеріальної шкоди. У той час заробітна плата заявниці становила 1 834 гривні. Крім того, суд першої інстанції встановив, що коментар заявниці був фактичним твердженням та просив заявницю довести його достовірність. Заявниця оскаржила це рішення до Апеляційного суду Рівненської області (далі – апеляційний суд), зазначивши, що її коментар стосувався питання, яке становило суспільний інтерес. Вона стверджувала, що суд першої інстанції не розглянув питання, чи існував причинно-наслідковий зв'язок між її коментарем та шкодою, якої начебто зазнали позивачі. Апеляційний суд залишив без змін рішення суду першої інстанції, однак відмовив у задоволенні вимог щодо стягнення матеріальної шкоди та зменшив розмір відшкодування моральної шкоди до 500 грн кожному з позивачів. Під час касаційного провадження Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ скасував рішення апеляційного суду як таке, що було ухвалено з порушенням норм процесуального та матеріального права, й залишив у силі рішення суду першої інстанції. Зобов'язання спростувати своє твердження заявниця виконала у лютому 2013 року. Державні виконавці наклали арешт на майно заявниці, її банківські рахунки та тимчасово обмежили її у праві виїзду за межі України до повної сплати відшкодування позивачам.

Провадження тривало до січня 2018 року. До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявниця скаржилася за статтями 6 та 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), що цивільне провадження щодо неї та подальше притягнення її до відповідальності порушили її право на свободу вираження поглядів. Європейський суд вирішив розглянути скаргу заявниці за статтею 10 Конвенції. Розглянувши скарги заявниці, Європейський суд зазначив, що національні суди ніколи не намагалися дослідити мотив надання коментаря заявницею, а також не розглянули контекст, в якому було висловлено це твердження. Європейський суд звернув увагу на відсутність вказівок, що національні органи влади порушили або коли-небудь розглядали можливість порушення кримінальної справи чи провадження щодо заявниці у зв'язку з, як стверджувалося, неправдивими показаннями, хоча надання неправдивих показань передбачало кримінальне покарання згідно з національним законодавством. Європейський суд погодився, що коментар заявниці слід розглядати як твердження щодо фактів стосовно питання, яке було предметом суспільного інтересу, а не як безпідставний напад на репутацію позивачів. Крім того, Європейський суд зауважив, що за відсутності твердження про недобросовісність з боку заявниці, вимагати від неї доведення правдивості її твердження щодо обставин ДТП, свідком якої вона була, – вимога, яку було б дуже складно, якщо не неможливо, виконати – суперечило принципам, встановленим у практиці Європейського суду. Європейський суд також вказав на невідповідність і тяжкість наслідків, з якими змушена була стикнутися заявниця, зокрема, її зобов'язали опублікувати спростування в формулюванні, яке вимагало від неї визнати, по суті, що вона помилилася щодо того, що бачила, а сума, яку заявниця була зобов'язана сплатити позивачам в якості відшкодування шкоди, була для неї дуже значною і більш ніж п'ять років до сплати суми у повному обсязі вона була обмежена у праві на виїзд за кордон. Європейський суд дійшов висновку, що реакція національних органів влади на твердження заявниці про обставини ДТП, свідком якої вона стала, була непропорційною переслідуваній меті, а тому не була необхідною в демократичному суспільстві та констатував порушення статті 10 Конвенції.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

- «1. Оголошує заяву прийнятною;
2. Постановляє, що було порушено статтю 10 Конвенції;
3. Постановляє, що: (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявниці такі суми, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу: (I) 14 300 (чотирнадцять тисяч триста) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування матеріальної та моральної шкоди; (II) 3 450 (три тисячі чотириста п'ятдесят) євро та додатково суму будь-якого податку, що

може нараховуватися заявниці, в якості компенсації судових та інших витрат, які мають бути сплачені безпосередньо на рахунок її представника, пана М. Тарахкала;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

4. Відхиляє решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.»